

PÉTER BÉLA

Nagylóci képek

Vérarány negyed

Persze, Bukovina elesett. Engem már akkor megfenyegetett az ég, s a muszkák. Abban a húszéves testben, részarány-hányadom a gyanútlan keringésben zakatolt, mint ahogy rabláncra fűzve, a marhavagonokkal is mind messzebbre el, egészen a gyapotföldekig, a mandulaszemű apró emberek szikkadt vidékéig. Taskentig, meg még tovább, vagy kétszáz kilométerre a világvége irányába. Aztán jurtanyánk ajtó nélküli börtönében gyűltek, gyűltek rovásérdőnyire a megkaristoltnapok. A közeli falu megszokott bennünket, mi a falut. Cserzetté vált életünket a végeláthatatlan gyapotföldeken, a reményt, a hon- és miegyéb vágyakozások tartották ébren. A női szemek a csador mögötti illegalitásban villogtak. Tudván tudtuk, szoknyát, csadort felhajtani azonnali fejbőlövés terhe. De idők múltával ki ne vállalná ezt a nevetséges feltételt? A „halálos” aktusnak, bár tanúja nem volt, mégis apró lovakon veszedelmes ítéletvégrehajtók indultak. Vészterhes csujjogások hangjai repdestek, mint a vérszomj, a bosszú sikoltozó madarai. Hozták a hírt. Egy téboly-rántással letépett kantár. Egy szökkenés a ló hátára. Egy szökés egy korán kínálkozó pusztulásból. Mindegy is merre, csak el onnan. Lehetőleg Nagylóc megszépült lankái felé. Oda, ahol Kocalik Erzsébet már javában felcseperedőben. Oda, ahol a jó cimborák a kocsmában röhögnek valami jó palócos viccen. Oda, ahol a gulyás, a Kutyahegy oldalából minden este tárogatószóval tölti be a völgybéli falu csendjét. A sok ezer kilométer távolság gyilkos közönnyel állt a menekülés útjában.

Lóci nagyapja (Péter János)

Lövés a gangon

A ruszkek ellepték a falut. A parancsnokság az alvégen rendezkedett be. Nagyanyám kiszellőztette a tisztaszobát, felhajtotta a dunnákat. Egy kancsó vizet és bögréket tett az asztalra. A három tiszt a gangon beszélgetett. A csicska fókazsírral itatta a csizmákat.

János, igyi szjuda! – kiáltott az egyik Nagyapámnak, aki leballagott a ház melletti emelkedőn lévő kertecskéből. A nacsalnyik beszélni kezdett. Nagyapám is beszélt közbe-közbe. Aztán bement a konyhába. Nagyma

ma megnézte, mennyi liszt van. Nagyapa krumplit hozott fel a veremből, majd begyújtott a masinába. A sparthelfélében gyorsan lobogni kezdett a tűz. Nagyanyám víz nélkül összetört egy kiló főtt krumplit, hozzátett fél kiló lisztet. Sót. A krumpli forró volt még. Összekeverte a masszát, majd meggyúrta egy kicsit, ezután kiszaggatott négy-öt darabot, s elkezdte a nyújtófával kinyújtani. Az így keletkezett palacsintánál nagyobb lapítványokat a masina platnijára tette, amit előtte libszárnyal lesepert, és mindkét oldalát addig sütötte, amíg a laskán barnás hólyagok nem jelentek meg. Ezek tányérra kerültek. Nagyanyám egy kanálban zsírt hozott, amivel aztán jó alaposan

bekente azokat. Négybe hajtva a ruszki tisztek elé rakta. Egyet odavitt a csicskának, és csak úgy a kezébe nyomta. Nagyapa visszament a verembe. A tisztek nagyon karasóztak nagyanyámnak a laska miatt. Nagyapám hóna alatt egy flaska novaborral tért vissza. Töltött az asztalon lévő bögrékbe az igen opálosnak tetsző lőréből. Na, ezt annyira nem karasózták a távarisok, de csak magukba töltötték, nagyapám bánatára. Késő délután értek vissza valahonnan a hívatlan vendégek. Nagyapám újra megjelent egy flaska borral. A ruszkek kártyázásba fogtak. Nagyanyám is visszatért a faluból. Se levél, se hír apuról, aki akkor volt huszonkét éves és a najhámei orosz hadifogolytáborban várta a sorsát. A nagy hír a faluban, hogy Koz-

ma Pisti, aki meglépett ebből a ruszki fogságból, csontsoványan, de ép-ségben hazatért. Jaj, csak ne adjonak annak a gyerekek enni, nehogy abba haljon bele, hogy etetik, ha már hazajött a pokolból, siránkozott nagyanyám. A nacsalnyikok jól elvoltak. Nevetgéltek, dumálgattak. Tisztítgatták a géppisztolyukat. Nagyapámat újra leküldték a verembe egy újabb adagért. Éppen megszívta a lopót, amikor nagyon közeli durranás ütötte meg a dobhártyáját. Nagyanyám a földön elterülve. A ruszki óbégatva veszekednek. Nagyapám széttárt karral, elcsukló hangon kiáltaná, hogy sto tü gyélajes? Sto tü gyélali? A nacsalnyik hangos szóval zavarja valahová a csicskát. Nagyanyám oldalába fúródott a sorozat. Nemsokára visszatért a csicska egy ökrös szekérral, szalmával a kocsiderékban. Nagymamát ráhelyezték a szalmára. Nagyapám magához vette iratait, vizet, egy darab kenyeret és elindultak Szécsénybe, az orvoshoz. Az ökrök komótosan lépdeltek a hét-nyolc kilométerre lévő célpont felé. Nagyanyámat elöntötte a kétségbeesés s a mérhetetlen fájdalom. Csak még Bercit láthatnám, rimánkodott minden fohász után. Öreg este volt, amikor a szekér megállt az orvos háza előtt. Dr. Bali Kálmán megtekintette a beteget. Levette nagyanyámról az átvérzett lepedőt, amivel átkötötték a testét, és egy új, tiszta lepedőre cserélte. Nagyapám összetett kézzel könyörgött, de az orvos nem vállalta a műtétet. A sérülés kórházi ellátást igényel, mondta határozottan. Delet ütött a templomóra, amikor bekanyarodott a szekér a gyarmati kórház elé, ám egy hangos sztojjal állta útját egy állig felfegyverzett ruszki katona. Nagyapám betekerte a féket, és elmagyarázta a katonának, hogy mi történt, és hogy azonnal meg kell műteni nagyanyámat, mert ott hal meg a kocsiderékban. Az orosz katonai kórházzá változott megyei közkórház előtt nagyanyám minden egyes perccel közelebb került a véghez. A katona először csodálkozva figyelt a folyékony oroszszággal elmondott magyarázat miatt, majd hajlott nagyapám egyre türelmetlenebb könyörgésére. Bementek az épületbe. Nagyanyám nemsokára a műtőasztalon feküdt. Két lövedéket kivettek a bordái közül, egyet a szívájék alatt bennhagytak, tekintettel a legyengült állapotára. Beleit, gyomrát összevarrták. A műtétet aztán 1964-ben fejezték be, amikor kikerült a harmadik lövedék is testéből.

Lóci nagyanyám

Na, kisfiam hamar csinálunk egy kis laskát, aztán mehetünk a Középhegybe. Volt ez a kis eső, lenni kell gombának, ha meg nem lesz, majd hozunk egy hát fát. Csak vacsorára térünk haza.

Alföldi kölyöknek mi kell ennél izgalmasabb foglalatosság, mint menni a hegyekbe. Indultunk, s eloldalaztunk a nadrágszűj-parcellák szélén, át a nedves fűvű réten, aztán fel a Hásas lankásabb emelkedőjén, egyenesen a Középhegy erdővel borított, meredeken ívelő gerince felé. Közben össze-vissza futkároztam nagyanyám kissé nehézkesen lihegő alakja körül. Boldog örömmel követtem a fehér vászonbatyus aszszonyt. A Középhegy róka- és kék hátú galambgombái érkezésünket megneszelve, csodás díszsorfallal kedveskedtek, hogy megleljük a peszegombákat és a szurdokoldal barna bársonyú igazi gombáit, a vargányákat, ügyelve arra, hogy messze elkerüljük az elesett ruszki katonákat rejtő fenyves erdőt, ahol a gombák romlottak, mert a halottak tetemei táplálják azokat. Kosarunk időközben szépen megtelt. Nagyanyám hátára vette a fehér vászon batyujába rejtve, és Lócnak vettük az irányt. Ne menj távolabb a hangunknál, figyelmeztetett a szokásos szigorral. Lassan haladt a lejtőn lefelé. Boldogok voltunk, mert a teremtő nem volt szűkmarkú.

Nehezen keltem föl arról a rönkről, amin olyan jó volt megpihenni. Ekkor észrevettem egy felhőcskét az égen. Palóc öregasszonyforma, batyuval. Szemem azonnal kutatni kezdte a hazafelé vezető poros utat, de azon csak egy kis fűrgé szellő nyargalászott önfeledten.

Lóci nagyapám

Korareggel kelt. Féldeci szilvapálinkával nyitotta a napot, s az egy szelet kenyérből tört falattal, amit a pálinka után küldött. A kerekas kútból felhúzott vízből két tenyerével magára mért hideg vízben megmosakodott. A nagyanyám által szótt vászontörölközővel megtörölközött, majd fel-

vette a gúnyát, amit nagyanyám a hokedlira készített neki. Megetette az állatokat. Megfejte a teheneket. Bement a konyhába, megette a tojásrántottát meg a kakastaréjra sütött füstölt szalonnát. Aztán befogta a szürkemarhákat. A szekérre tette a villát, a kaszát. Vállára kapta a „borjút”. Feltette a vizeskancsót a félkabátba csavarva. Felült a bakra, s indult a határba, a „proletárba”, ahogy a faluban nevezték azt a földterületet, ahol a szegény emberek parcelái voltak. Ehhez szükség volt egy bő órácskára. Megérkezvén a „borjút”, amiben a vöröshagyma, kenyér és a szalonna volt, egy ágra erősítette, a vizeskancsót az árnyékot adó bokorba helyezte. A kaszálás előtt még hátra volt az élezés. Előkerült a kaszakő. Alapos élezés után elkezdődött a munka. Mikor a Nap a legmagasabban járt, megállt a kaszáló. A távolból alig hallhatóan a delet harangozták. Visszaballagott a tábla szélére. Előkerült a „bor-

jút” meg a víz. Nagyapám ebédelni kezdett. Komótosan vágott a kenyérdarabból, majd a szalonnából és a hagymából. Behelyezte a szájába a jókora katonát, úgy, hogy a bicskával kísérté odáig. Fogkefét soha nem látott fogsorával (kettő fog híjával) szép lassan megrágtá és lenyelte. Amikor elég lett, visszacsomagolta az elemóziát. Ivott a vízből. Megtörölte a száját. Odament a szekérhez. Levette a lópokrócot. Leterítette a bokoraljához, s ledőlt egy kicsit. Egy bő fél óra szendergés után a pokróc vissza-

került a szekérrre. A marhákat megnógatta és elindultak a lucernatáblán úgy, hogy nagyapám a gyeplőt fogva szekér mellett lépdelt. Lekerült a villa, a lekaszált lucerna meg fel a szekérrre. Amikor nem volt már a levágott heréből, megfordította öregapám a fogatot, s nagy hűőő-vel megállította a teheneket. Megigazgatta a rakományt. Felmászott a bakra. Megbízta a vonóerőt, s elindult hazafelé. Útközben egy nagy csoport csirkegombára (a rókagomba ottani neve) lett figyelmes. A szekeret megállította. Nagyapám lekaszáldott a kocsiról. Nemsokára ölben hozta a csirkegombát, amit aztán betett a bak alá. Egy óránál több idő múltán hazaérkezett.

Nagyapám az istálló mögé pakolta a lucernát, aztán a szekérrrel a helyére állt. A marhákat kifogta. Megetette, megitta őket. A gombákat megint ölbe vette és bevitte a konyhába. Közben a féldeci szilvapálinka a falat kenyérrrel ismét.

Nagyanyám asztra tette a főtt ételt. Nagyapám megmosta a kezét meg az arcát a lavórban lévő langyos vízben. Meg is törölközött, s leült az asztra melletti lócára. Az alumínium kanállal kimerte az első kanál levest.

Kolozsvári Grandpierre Miklós: Család